

УДК 547.473

І.Я. Почапська

Національний університет "Львівська політехніка",
кафедра хімічної технології переробки нафти та газу**КІНЕТИКА РОЗКЛАДУ 3-МЕТИЛ-β-БУТИРОЛАКТОНУ**

© Почапська І.Я., 2002

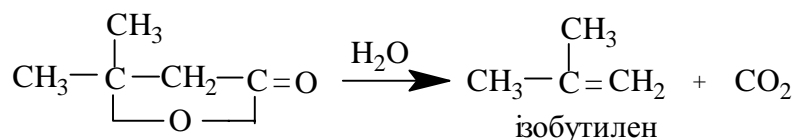
Вивчено кінетичні закономірності розкладу 3-метил-β-бутиролактону. Визначено константи швидкості та енергію активації процесу розкладу 3-метил-β-бутиролактону.

The kinetic regularities of disintegration 3-methyl-β-butyrolactone are studied. The constants of velocity and activation energy of process of disintegration 3-methyl-β-butyrolactone are determined.

β-Лактони належать до сполук з потенційними бактерицидними властивостями, крім цього вони знаходять застосування як сировина для одержання акрилових сполук. 3-Метил-β-бутиролактон застосовують у різноманітних синтезах, зокрема для одержання 3-метилкротонової кислоти, акрилової кислоти та її ефірів, тому вивчення особливостей розкладу 3-метил-β-бутиролактону є важливим для встановлення оптимального температурного режиму проведення синтезів за участю останнього.

При введенні другого замісника в β-положення β-лактонів відбувається подвійне розривання лактонного кільця, саме тому дизаміщені β-пропіолактони є менш стабільними сполуками, порівняно, наприклад, з однозаміщеними і їх реакційну здатність, в принципі, важко визначити, базуючись лише на реакції з водою. Так, 3-метил-β-бутиролактон в присутності води не гідролізується, на відміну від β-пропіолактону, а розкладається до діоксиду вуглецю та ізобутилену. Ці особливості β-лактонів негативно впливають на синтези, в яких вони беруть участь, значно зменшуючи вихід цільових продуктів.

Попередньо встановлено, що під дією води дизаміщені гомологи β-пропіолактону, до яких належить 3-метил-β-бутиролактон розкладаються з утворенням газоподібних продуктів, а не гідролізуються як гомологи β-пропіолактон. Аналіз ідентифікація газоподібних продуктів показали, що це CO₂ і вуглеводень:

Для того, щоб уникнути розчинення, газів, що утворюються у воді, кінетичні закономірності реакції розриву лактонного кільця вивчали в насиченому розчині хлористого натрію. Реакції проводили в термостатованому реакторі, обладнаному мішалкою. Початкова концентрація 3-метил-β-бутиролактону при дослідженні його взаємодії з водою становила 0,05 моль/дм³. Температура реакції – 273...298 К.

Вивчено кінетику розкладу 3-метил-β-бутиролактону у водних розчинах. Результати досліджень показали, що концентрація лактону у розчині не впливає на швидкість розкладу.

Попередні дослідження показали, що 3-метил- β -бутиролактон при температурах вищих, ніж 343 К піддається термічному розкладу. При термічному розкладі лактону так, як і в присутності води, основними продуктами розкладу є диоксид вуглецю та ізобутилен, тому було досліджено кінетику термічного розкладу 3-метил- β -бутиролактону, щоб мати більш повну інформацію про вплив температури на розклад 3-метил- β -бутиролактону. Термічний розклад досліджували в діапазоні температур 343...373 К. Початкова концентрація 3-метил- β -бутиролактону при термічному розкладі становила 9,92 моль/дм³.

Константи швидкості, час напіврозкладу та активаційні параметри подано в таблиці.

З результатів досліджень бачимо, що реакція термічного розкладу 3-метил- β -бутиролактону та реакція розкладу 3-метил- β -бутиролактону у водних підпорядковуються законам для реакції першого порядку.

Кінетичні параметри термічного розкладу 3-метил- β -бутиролактону

Температура, К	Константа швидкості, с ⁻¹ · 10 ⁴	Час напіврозкладу, с	Енергія активації, кДж/моль	Передекспоненційний множик k_0 , с ⁻¹
у водних розчинах				
273	2,12	31332	93,81	19,3 · 10 ¹³
278	5,01	13824		
283	12,01	5742		
298	43,19	1602		
термічний розклад				
343	2,23	2777	79,89	32,8 · 10 ¹¹
353	4,65	1461		
363	9,76	687		
373	21,13	288		

Отже, безпосереднє застосування 3-метил- β -бутиролактону в органічних синтезах лімітується не лише присутністю води, а й високими температурами. Проте 3-метил- β -бутиролактон є вихідною речовиною для синтезу 3-метилкротонової кислоти та її хлорангідриду, які є проміжною сировиною для синтезу цілого спектра похідних, одержання яких вимагає значно вищих температур, ніж 343 К, і тому їх одержання безпосередньо з 3-метил- β -бутиролактону не можливе.

1. Шмид Р., Сапунов В.Н. Неформальная кинетика в поисках путей химических реакций. – М., 1985. – С. 38–39; 262. 2. Эмануэль Н.М., Кнорре Д.Г. Курс химической кинетики. – М., 1984. – С. 205–210.